

Fazekas Marianna

LÁTHATATLAN KÖZIGAZGATÁSI REFORMOK

– avagy hogyan befolyásolják életünket a traktorülésszabványok?¹

Invisible Public Administration Reforms or How Tractor Seat Standards Influence Our Lives

Dr. Fazekas Marianna, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék, fazekasm@ajk.elte.hu

A tanulmány a szabványosítással mint műszaki normaalkotással és ennek érvényesítő mechanizmusaival, a megfelelőségértékeléssel és az akkreditációval foglalkozik. Azt vizsgálja, hogy múlt század hetvenes éveitől felgyorsult globalizáció és dereguláció miért és hogyan értékelte fel a korábbiakhoz képest is a gazdasági önszabályozásnak ezeket az intézményeit. A szabvány és ennek érvényesítési rendszere egyszerre eszközei és termékei is a globalizációnak, melynek láthatatlan motorját is jelentik. Bár a gazdasági önszabályozás eszközei, mégis számos ponton kapcsolódnak a közigazgatáshoz.

KULCSSZAVAK:

akkreditáció, dereguláció, globalizáció, megfelelőségértékelés, önszabályozás, szabvány

The study deals with the questions of standardisation as technical norm-making and its enforcement mechanisms, conformity assessment and accreditation. It examines why and how the accelerated globalisation and deregulation ever since the '70s made these institutions of economic self-regulation more and more valuable. Standardization and its enforcement mechanisms are the means and at the same time the products of globalisation, which are as such also its invisible driving force. Even though these are means of economic self-regulation, they are connected to public administration through several points.

KEYWORDS:

accreditation, conformity assessment, deregulation, globalisation, self-regulation, standardisation

1 A tanulmány az OTKA K112550 jelű, „Az európai belső piac szabályozásának új tendenciái és ezek hatása a közigazgatás szervezetére, működésére” című kutatás (kutatásvezető: prof. dr. Nagy Marianna) része.

1. MIÉRT FONTOS EGYÁLTALÁN A JOG ALATTI MŰSZAKI NORMÁK VILÁGA?

A jelen tanulmány alcímét egy Romano Prodinak tulajdonított mondás ihlette. Állítólag tőle származik az a bonmot, hogy az Európai Unió integrációja mindig is „*a traktorülésszabványok harmonizációjával haladt előre*”.

Valóban ennyire fontos számunkra a jog alatti normák, a szabványok, a megfelelőségértékelés és az akkreditáció világa? Miért kaphat helyet ez a téma a Lőrincz Lajos, tisztelt és szeretett tanárunk, kollégánk emlékére összeállított tanulmánygyűjteményben? Ez utóbbi kérdésre egyszerű a válasz: Lőrincz Lajos életművében az egyik központi kérdés volt a gazdaság és a közigazgatás kapcsolatának vizsgálata. Számos munkájában vissza-visszatért ehhez a témához, mindig újabb aspektusait tárgyalva e bonyolult viszonyrendszernek. Ennek a kapcsolódásnak egy-két elemét felvillantva kísérlek meg választ adni a címben felvetett kérdésre.

Közhely, hogy jogi szabványok nélkül nem létezik modern tömegtermelés, kereskedelem, fuvarozás, de kommunikáció sem. Nem véletlen, hogy a Nemzetközi Méterkonvenció 1875-ben született meg, és az is érdekes, hogy a nemzetközi szabványosítás egyik első eseménye az angol vasúti nyomtávszabvány átvétele volt az 1880-as években a kontinentális Európában. A szabványosítás a 20. század történetében öles léptekkel haladt előre, és nagyon hamar a gazdaságok nemzetközi szabályozásának egyik meghatározó eszközévé vált.²

Mi változott ebben? Miért különösen érdekes számunkra ma e műszaki-technikai normák világának az alakulása? Két olyan tényezőt érdemes kiemelni, melyek még inkább „felértékelték” e szabályok rendszerét. Az egyik a globalizáció, melynek egyszerre eszközei és ugyanakkor termékei is ezek a műszaki előírások. A másik a dereguláció, illetőleg a gazdaság önszabályozó mechanizmusainak az erősítése az állami szabályozásokkal szemben. Ez utóbbiban már jól érzékelhetően jelen van a 20. század hetvenes éveitől a világgazdaságban meghatározó neoliberalis gazdaságfilozófia értékvalasztása, melynek nemzetközi szintű kifejeződése a WTO-t létrehozó egyezmény. Az egyezmény a GATT 1994 szabályok között, az egyik mellékletében külön megállapodást szentel a kereskedelem technikai akadályai lebontásának, és ennek egyik módjaként a nemzetközi szabványok és a megfelelőségértékelési rendszerek fejlesztését határozza meg.³

2 Lásd erről bővebben: SOMLAI Péter: *Hivatalnoki szervezet és intenzív iparosítás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977, 108–119.

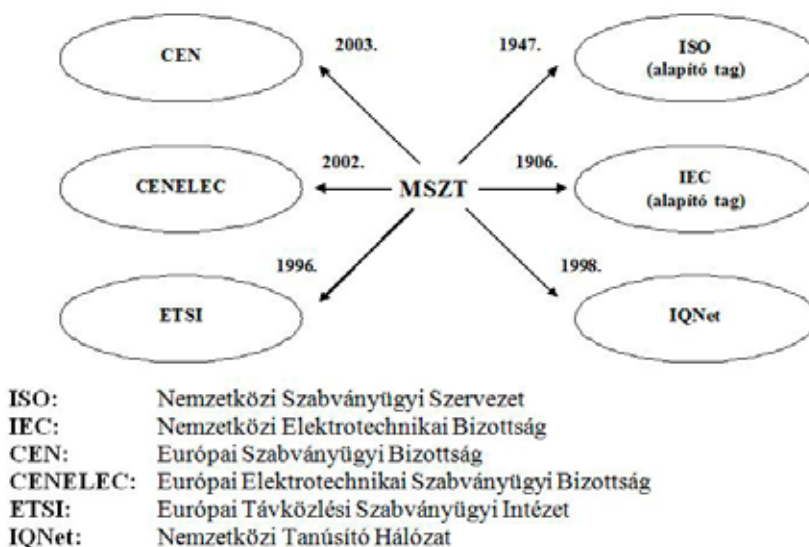
3 Lásd az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény 1. A) mellékletében a „MEGÁLLAPODÁS A KERESKEDELEM TECHNIKAI AKADÁLYAIRÓL”

2. MIÉRT A SZABVÁNYOK A GLOBALIZÁCIÓ LÁTHATATLAN MOTORJAI?

A szabványt már eredetileg is úgy értelmezték, mint a gyártásban, adott termék (termékcsoport) előállításában érdekelt gazdasági szereplők közmegegyezését, ami műszaki mintául szolgál az adott gazdasági területen valamennyi piacra lépő számára.⁴

1. ábra • A Magyar Szabványügyi Testület nemzetközi kapcsolatai

(Forrás: www.mszt.hu/web/guest/nemzetkozi-tev⁵)

Az évszámok a teljes jogú tagság kezdetének évét jelentik.

A szabvány fogalmát jelenleg is minden kézikönyv, illetőleg jogszabályi rendelkezés lényegében a következőképpen határozza meg: „a szabvány: egy elismert szabványügyi testület által ismételt vagy folyamatos alkalmazás céljára elfogadott műszaki előírás, amelynek betartá-

4 E. SCHUSTER: *Typisierung als Wirtschaftsorganisation*, Weltwirtschaftlichen Archiv, 1923, 429–438. Idézi: SOMLAI: *i.m.*, 112.

5 Az egyes nemzetközi szervezetek angol nyelvű elnevezése és létrehozásuk éve:
 ISO: International Organization for Standardization (1947) – elődje az 1926-ban létrehozott Nemzeti Szabványügyi Egyesületek Nemzetközi Szövetsége (ISA)
 IEC: International Electrotechnical Commission (1906)
 CEN: European Committee for Standardization (1961)
 CENELEC: European Committee for Electrotechnical Standardization (1973: CENELCOM+CENEL összekapcsolódásából)
 ETSI: European Telecommunications Standards Institute – telekommunikációs szabványok (ITC) (1988)
 IQNet: IQnet Association: international network of Certification bodies (1990) – ez nem szabványügyi szervezet, hanem a tanúsító szervezetek egyik nemzetközi szövetsége, melyhez a MSZT a tanúsítási feladatai miatt kapcsolódik. Forrás: www.mszt.hu/web/guest/nemzetkozi-tev (a letöltés ideje: 2016. 02. 10.)

sa nem kötelező”.⁶ Az „elismert szabványügyi testületek” nemzetközi, regionális és nemzeti szinteken működnek. Ennek alapján különböztetik meg a szabványok nemzetközi, regionális és nemzeti szintjeit. Számunkra a releváns regionális szint az Európai Gazdasági Térségben érvényesülő európai szabványosítás, de az európai szabványügyi szervezetekhez hasonló regionális szervezetek működnek Amerikában, Ázsiában, az ázsiai csendes-óceáni térségben, sőt Afrikában is. A szabványügyi szervezetek – bármelyik szintet is tekintjük – valamely országban bejegyzett és elismert egyesületek, más társadalmi szervezetek, esetleg köztestületek. Az egyik közös vonásuk, hogy a nemzetközi és európai testületek tagságát a nemzeti szabványosításban érdekelt szervezetek adják. A másik közös jellemzőjük, hogy nem állami szervek, nemzetközi szinten pedig nem államközi nemzetközi szervezetek. Ez a hangsúlyozottan magánjogi jogállás deklarálja kifelé és a rendszer minden szereplője számára a szabvány előbbiekben említett „közmegegyezésen” alapuló jellegét.

A szabványosítás magyar szempontból releváns nemzetközi kapcsolatrendszerét az alábbi ábra mutatja be, a Magyar Szabványügyi Testület (a továbbiakban: MSZT) nemzetközi kapcsolatainak felvázolásával.⁷

Az előbbiekben szervezeti oldalról röviden érintett sajátosságokat a szabványok tartalma, létrehozásuk és alkalmazásuk szempontjából a szabványosítás nemzetközi elvei fejezik ki, melyeket az ISO foglalt össze. Ezek a következők:

- kohézió (egységesség és ellentmondás-mentesség),
- átláthatóság,
- nyitottság,
- konszenzus,
- önkéntes alkalmazás,
- egyedi érdekektől való függetlenség,
- hatékonyság.⁸

Valójában ezek az elvek adják meg a választ arra a kérdésre, miért alkalmas eszköz a szabvány a globalizáció „technikai akadályainak” leküzdésére és a gazdasági önszabályozásra. Az elvek közül a *kohézió* a műszaki tartalom egyértelműségére és ellentmondás-mentességére utal. Az *átláthatóság*, a *nyitottság* a szabványosítási folyamat meghatározó elvei. A *konszenzus* a már többször hangsúlyozott közmegegyezést fejezi ki. Ahogy ezt az MSZT a szabványosítás jellemzésében megfogalmazza: „Az önkéntes szabványok, akár van, akár nincs kapcsolatuk a jogszabályokkal, közmegegyezéssel születnek. Kidolgozásukban – érdekeik, érdekérvényesítési igényük szerint – a gazdaság minden szereplője és a jogalkotók is részt vehet-

6 Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-i 1025/2012/EU rendelete az európai szabványosításról... 2. cikk 1. pont

7 Az ábrán nem szerepel a Nemzetközi Távközlési Unió (ITU: International Telecommunication Union), holott ez az 1865. évi létrehozásával a legrégebbi nemzetközi szabványosítási szervezet, de ennek Magyarországról nem az MSZT a tagja, hanem a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és egy hírközlési ágazatban működő cég. Az ITU nem szabványokat bocsát ki, hanem „ajánlásokat”, de ezek rendeltetése, tartalma lényegében a szabványoknak felel meg: www.itu.int/en/ITU-T/Pages/default.aspx (a letöltés ideje: 2016. 02. 10.)

8 Ezek alapján a magyar nemzeti szabványosítás alapelveit lásd a nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVII. törvény 3. §-ában.

nek. Tartalmuk azokat a kiadásukkor ismert műszaki követelményeket, technológiákat, vizsgálati/ellenőrzési módszereket, tehát a technika mai állását tükrözik vissza, amelyek a közmegegyezésben részt vevők számára (esetenként kompromisszumok árán) elfogadottak. A szabványok általános és ismételten alkalmazható eljárásokat és műszaki megoldásokat adnak, amelyeket közmegegyezéssel fogadtak el, és optimális megoldást kínálnak a különböző érdekelt felek számára. Érvényes szabvány szerinti termék, szolgáltatás esetén feltételezhető, hogy az azt alkalmazó, a műszaki fejlődés elfogadott színvonalának megfelelően, kellő gondossággal járt el.”⁹

Azt persze a közgazdaság-tudomány elméleti tételei alapján régóta tudjuk, hogy a gazdaság szereplői – akár ugyanazokon a piacokon – igen eltérő tőkeerővel, érdekérvényesítő képességgel, gazdasági hatalommal stb. rendelkeznek. Ahogy ezt Galbraith kifejezte, persze az EXXON és a „barátságos újságárus a szomszédból” is piaci szereplők, de befolyásuk a gazdasági folyamatokra igencsak eltér egymástól.¹⁰ Így a szabvány – bármennyire is semleges „műszaki leírásnak” tűnik –, a technika adott állásán túl szükségképpen tükrözi a létrehozásában közreműködő gazdasági szereplők, érdekcsoportok súlyát, befolyását is. Ez egyúttal versenyelőnyök és hátrányok újrendezését is jelenti az adott hazai, regionális vagy akár globális piacokon. Jól érzékelhető ez pl. Az európai–amerikai szabadkereskedelmi megállapodásról folyó tárgyalásokon, ahol az egyik legfajszínűsőbb kérdéskör az, melyik fél szabványaihoz és egyéb műszaki, technikai előírásaihoz igazodjanak majd a termelők/szolgáltatók az egyes gazdasági szektorokban.¹¹

3. SZABVÁNYOSÍTÁS SZÁMOKBAN

Ha az érvényben lévő szabványok számát nézzük, valóban azt kell megállapítanunk, hogy életünk minden területét, az általunk használt eszközök, termékek, szolgáltatások szinte minden fajtáját és mozzanatát lefedik ezek a műszaki előírások. Az 1. táblázat a nemzetközi, az európai szabványügyi szervezetek és a Magyar Szabványügyi Testület által kibocsátott és jelenleg alkalmazandó szabványok hozzávetőleges számát tükrözi.

A táblázat azt is bemutatja, hogy a szabványok szakmai összeállítása, az érdekelték konzultációi az egyes testületeken belül a műszaki bizottságokban folynak, és ide delegálják szakértőiket a nemzeti szabványügyi szervezetek is. Ezért a műszaki bizottságok száma egyúttal azokat a műszaki területeket is jelzi, amelyeken az adott szervezet szabványosítást végez.¹² A nemzetközi és európai szabványosítás intenzitását jól jelzi az az adat is, hogy ezek a

9 Forrás: www.mszt.hu/web/guest/tevhitek-es-tenyek (a letöltés ideje: 2016. 02. 10.)

10 „Valaminek büzlenie kell, amikor a konszernnek szóvivői (vagy szolgálatkész közgazdász professzorok) kénytelenek azzal érvelni, hogy az Exxon és a barátságos újságárus a szomszédból egyazon gazdasági intézmény, mindegyik tevékenységét ugyanazok az elkerülhetetlen versenyerők szabályozzák, mindegyik alá van vetve ugyanazon személytelenül meghatározott piaci áraknak, s egyiküknek sincsen jelentős politikai szerepe az általában.” J. K. GALBRAITH: *A konzervatív támadás*, Világosság, 1981/10, 652.

11 Bővebben: [pl. trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf](http://pl.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf); a kockázatokról: pcblog.atlatszo.hu/2015/12/18/amikor-europa-gyanut-fogott-a-ttip-tetje-es-kockazatai/ (a letöltés ideje: 2016. 02. 12.)

12 A második oszlopban a „/” jellel elválasztott számoknál az első szám a műszaki bizottságok számát jelenti, míg a második a bizottságon belüli albizottságokat, melyek egy tágabb műszaki területen belüli elkülönített részterületeken szervezik a szabványosítást.

szervezetek évente mintegy 5000-5500 alkalommal igényelnek állásfoglalást vagy szavazást a Magyar Szabványügyi Testület részéről.¹³

1. táblázat • A jelenleg alkalmazandó szabványok hozzávetőleges száma (Forrás: saját szerkesztés a szervezetek honlapjain található információk alapján – a letöltés ideje: 2016. 02. 11.)

Szervezet	Műszaki bizottságok	Érvényes szabványok	Ebből nemzetközi/EU
ISO	3368	19.000	
IEC	174	7.000	
ITU	11	4.000 (ITU-T Rec. – ajánlás)	
CEN	460/1700	13.000	31%
CENELEC	80/290	6.500	78%
ETSI	28	1988-tól 34.600 szabvány, technikai specifikáció, guide	
MSZT		27.000 (1,5 millió oldal)	92–95%

A számokból még egy érdekes összefüggés olvasható ki: éspedig – ha úgy tetszik – a globalizáció mértéke. Látható, hogy az elektrotechnika világában az európai szabványok is döntően az egyetemes szabványok átvételét jelentik, míg a többi területen ez egyelőre csak 30%-ot tesz ki. Magyarországon az érvényes 27.000 szabvány több, mint 90%-a a nemzetközi és az európai szabvány „honosítása”. Ehhez jönnek még az ún. „forrásszabvány nélküli”, tisztán nemzeti szabványok.¹⁴

4. NORMAÉRVÉNYESÍTÉS = MEGFELELŐSÉGÉRTÉKELÉS ÉS AKKREDITÁCIÓ

Az eddigiekben – nagyon röviden – a szabvánnyal, azaz a normával foglalkoztam, de legalább ilyen érdekes az a normaérvényesítő mechanizmus, ami ezeknek a műszaki tartalmaknak az ellenőrzését, a tanúsítását, az igazolását valósítja meg. Ezt hívják – meglehetősen nehézkes magyar kifejezéssel – *megfelelőségértékelésnek*, és ehhez kapcsolódik e szervezetek *akkreditációja*.

A normaérvényesítés rendszere – a szabványosításhoz hasonlóan – döntően szintén gazdasági önszabályozásként működik, mégpedig az önkéntesség és a kötelezőség alábbi, leegyszerűsített variációi szerint.

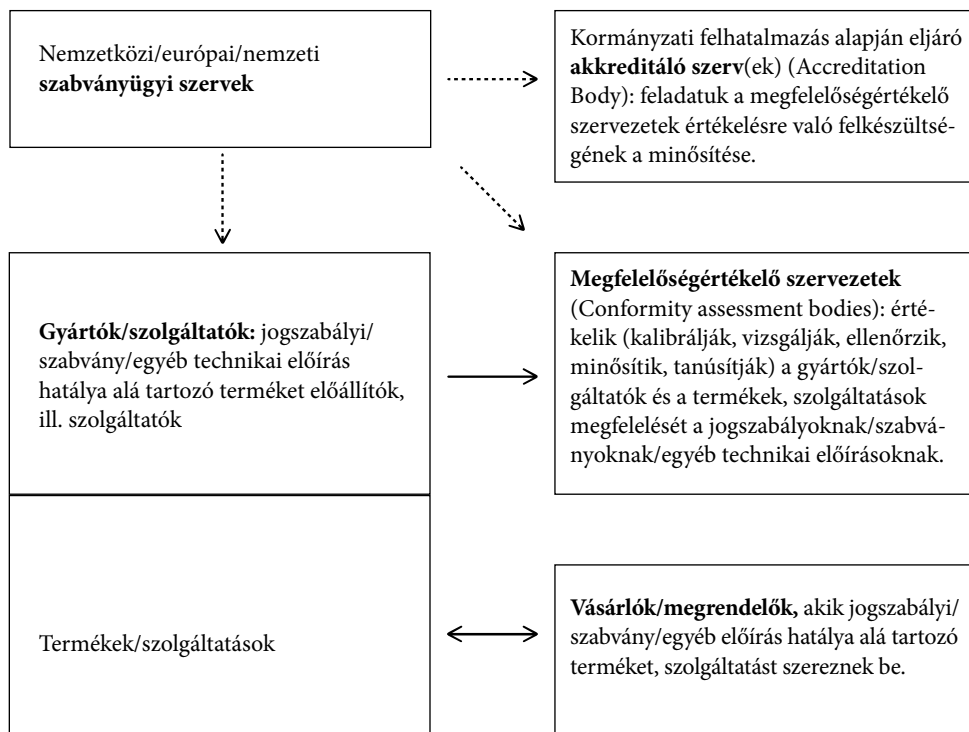
Az összefüggéseket az alábbi *ábra* szemlélteti:

¹³ Forrás: www.mszt.hu/web/guest/nemzetkozi-tevekenysegerol-altalaban (a letöltés ideje: 2016. 02. 10.)

¹⁴ Ez utóbbiak aránya nálunk igen csekély: az MSZT 2016-os munkaterve pl. összesen 4 ilyen elfogadását határozza el, szemben az ugyancsak 2016-ra tervezett 48 európai, ill. nemzetközi szabvány magyar kiadásával.

Forrás: www.mszt.hu/documents/10157/950cb6a5-5fb8-4378-a8ce-41a6eb762bf9 (a letöltés ideje: 2016. 02. 10.)

2. ábra • A normaérvényesítés rendszere (Forrás: saját szerkesztés az MSZ EN ISO/IEC 17011:2004. 1. pontjának alapulvételével)

A termék/szolgáltatás szabványnak való megfelelőségét a gyártóval/megrendelővel/ kereskedővel stb. szerződéses kapcsolatban álló megfelelőségértékelő szervezet minősíti. Az értékelésnek való alávetés alapvetően önkéntes, hiszen ennek célja rendszerint az, hogy a termelő/szolgáltató magánjogi szerződéses viszonyaiban az általa nyújtott termék/szolgáltatás minőségét ellenőrizzék, igazolják. Ezekben a kapcsolatokban valamennyi szereplő tisztán magánjogi viszonyban áll egymással.

A szabvány önkéntes alkalmazásának elve és ennek érvényesítése némileg másként vetődik fel, ha valamely termékre/szolgáltatásra vonatkozóan jogszabály ír elő minőségi, műszaki, biztonsági, egészségügyi stb. követelményeket. Ebben az esetben az egyik lehetséges érvényesítő megoldás, hogy a jogalkotó maga választ a szóba jöhető műszaki megoldások közül, és ezzel voltaképpen jogszabályba emelve monopolizál egyetlen változatot. Majd ennek érvényesítésére kiépíti a maga hatósági apparátusát és fegyvertárát.

A másik lehetséges út, ami teret nyit a gazdasági önszabályozásnak, hogy a jogszabály csak általános követelményeket határoz meg, és ezeket úgy is lehet teljesíteni, hogy az adott termék/szolgáltatás valamely szabványnak való megfelelőséget igazolják. Itt ismét a gyártó/szolgáltató által megbízott magánjogi megfelelőségértékelő szervezetek kaphatnak szerepet, melyek elvégzik a vizsgálatokat és kiállítják ezeket az igazolásokat.

Köztes megoldás az önkéntesség és a közhatalmi kötelezés között, amikor a jogszabály azt is előírja, hogy az értékelést/tanúsítást csak akkreditált, illetőleg kijelölt megfelelőségértékelő szervezetek végezhetik. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy csak az általuk kiállított okiratokat fogadják el a szabványnak való megfelelés igazolására.

Ebben a rendszerben az *akkreditálás* lényege a megfelelőségértékelők értékelése. Azaz egy álmilag elismert szervezet időről időre megvizsgálja ezeket a szervezeteket, és tanúsítja, hogy az adott szervezet alkalmas-e az értékelő feladataira. Az akkreditálás alá vetés maga is önkéntes, és a termelők/szolgáltatók számára nyújt információkat a megfelelőségértékelő szervezetekről. Ám ha a jogalkotó ez utóbbi szervezeteknek csak egy csoportját akarja kiválasztani meghatározott szabványnak való megfelelés elbírálására, akkor kötelezővé teheti az akkreditálást és egyéb paramétereket is megszabhat. (Ilyen előírás vonatkozik pl. Az EMAS hitelesítőkre.)

A „nemzetközi kereskedelem technikai akadályainak lebontásában” az hozott lényeges változást, amikor maga a megfelelőségértékelés és az akkreditáció is a gazdasági önszabályozás részévé vált. Ez a megfelelőségértékelésben azt jelentette, hogy a termékeket/technológiai folyamatokat vizsgáló/értékelő/a különböző előírásoknak, köztük a szabványoknak való megfelelést tanúsító szervezetek maguk is gazdasági alanyokká váltak, és – ha voltak ilyenek – a minőségügyi hatóságok megszűntek, átalakultak.¹⁵ Majd ezen a területen is megindult a gazdasági alanyok koncentrációja és nemzetközi méretű megfelelőségértékelő szervezetek jöttek létre.¹⁶

A nemzetközi szintű intézményesülés folyamatát Európában a műszaki területeken bevezetett ún. új típusú irányelvek gyorsították fel. Az 1985-ben elfogadott „új megközelítés” tette általánossá az Európai Közösségekben azt az elvet, hogy ezek az irányelvek a korábbi részletes műszaki, technikai szabályozás helyett csak általános követelményeket fogalmazzanak meg. A követelményeket kielégítő műszaki előírások pedig szabványokban jelenjenek meg. A szabványok alkalmazása esetén, és az annak való megfelelés tanúsításával egyúttal vélelmezni kell az uniós jogszabálynak való megfelelést is.

A megfelelőségértékelés és az akkreditáció rendszerének intézményesülését rögzítette és egyúttal több elemét rendeleti szintre emelte egy 2008-ban elfogadott uniós szabályozási csomag. Ez határozza meg a termékek forgalomba hozatalának közös keretrendszerét, ez rendelkezik általánosságban a piacfelügyeletről, és ezekhez kapcsolódva először foglalták uniós jogszabályba a megfelelőségértékelés és az akkreditálás általános normáit.¹⁷ E szabá-

15 Magyarországon az iparban állami minőség-ellenőrző intézetek működtek, de ezek nem voltak hatóságok [lásd az ipari minőség-ellenőrző intézetekről szóló 5/1984. (II. 7.) IpM rendeletet]. Ezek a kilencvenes évek elején gazdasági társaságokká váltak. 1968 és 1995 között hatóságként működött viszont a Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézet, amiből 1995-ben az ipari és kereskedelmi miniszter KERMI Kft.-t hozott létre [lásd a KERMI Kft. alapításának engedélyezéséről szóló 1094/1995. (IX. 29.) Korm. határozatot] – értelemszerűen hatósági jogkör nélkül.

16 Ilyen globális hálózatot működtető világcég pl. A TÜV-Reinland cégcsoport, mely 69 országban van jelen, 500 telephellyel és több mint 19.000 alkalmazottal, éves árbevétele 1,7 milliárd euró. Forrás: www.tuv.com/hu/hungary/about_us_hu/group_hu/tuev_rheinland_group_7.html (a letöltés ideje: 2016. 03. 11.)

17 Az Európai Parlament és a Tanács 2008. július 9-i 765/2008/EK rendelete a termékek forgalmazása tekintetében az akkreditálás és piacfelügyelet előírásainak megállapításáról és a 339/93/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről; az Európai Parlament és a Tanács 2008. július 9-i 768/2008/EK határozata a termékek forgalomba hozatalának közös keretrendszeréről és a 93/465/EGK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről.

lyok értelmében minden tagállamban egyetlen akkreditáló szervezetet kellett kijelölni. Ez lehet államigazgatási szerv, közintézet, köztestület, akkreditálásra felhatalmazott egyesület vagy egyéb nonprofit szerv.

Az akkreditáció nemzetközi és európai szinten meghatározott „elismert” szervezetekben betöltött tagságra épül, és az általuk létrehozott kölcsönös elismerési és aláírói szisztémák alapján működik. Ez biztosítja, hogy egy adott országban akkreditált megfelelőségértékelő szervezetet más országokban is alkalmasnak ismerjenek el az értékelési feladataira, és ennek alapján a vizsgálatait, tanúsítványait e más országok gazdasági szereplői és hatóságai is elfogadják. Ahogy ezt az EA megfogalmazza: *'Accredited once, accepted everywhere'*.

A 2015 végéig működött köztestületi jogállású Nemzeti Akkreditáló Testület (NAT) a következő európai és nemzetközi szervezeteknek volt kölcsönösen elismert tagja és aláírója:

- EA: *Európai Akkreditálási Együttműködés* (European Accreditation Forum – 1997)
- EMAS Akkreditáló Testületek Fóruma (EMAS = *Eco-Management and Audit Scheme, (EEC)* – 1836/93 EK rendelet)
- ILAC: *Nemzetközi Laboratóriummakkreditálási Együttműködés* (International Laboratory Accreditation Cooperation – 1996)
- IAF: *Nemzetközi Akkreditálási Fórum* (International Accreditation Forum – 1998)

Ezek a nemzetközi kapcsolatok a NAT jogutód nélküli megszüntetésével és helyette a Nemzeti Akkreditáló Hatóság mint központi hivatal létrehozásával időlegesen megszűntek. Az új hatóságnak ismét végig kell járnia a kölcsönös elismeréshez és az aláírói jog visszaszerzéséhez vezető, meglehetősen hosszadalmas értékelő/minősítő eljárásokat.

Az Európai Unió szintjén a már említett 765/2008/EK rendelet a nemzeti akkreditáló szervezetek együttműködését és európai szintű kontrollját is intézményesíti. Ez utóbbi „szakmai értékelés” az EA-ra hárul, mint a rendelet által kijelölt szervezetre, mely a Bizottsággal kötött megállapodás alapján végzi ezt a feladatot.¹⁸

Az európai szabályozás tehát sajátos utat járt be, amikor az „új megközelítésű irányelvek” filozófiájától és ezek alapvetően önszabályozásra és -érvényesítésre épülő mechanizmusaitól eljutott a megfelelőségértékelés és az akkreditáció uniós rendeleti szabályozásáig. Ennek révén – az ún. harmonizált szabványok körében – a megfelelőségértékelés és akkreditáció önszabályozó hálózatai „belelőgnak” a jogi szabályozás és a jogérvényesítés mechanizmusába is, és ezeken a pontokon ugyanúgy az Európai Közigazgatási Tér részei, ahogy a jogi „felvilág” normái és hatóságai.

Visszatérve Romano Prodi bonmot-jához: sajnos ma már a szabványok harmonizációja nagyon kevés az európai integráció továbblendítéséhez. Az Európai Uniót fenyegető óriási megoldatlan problémák (lásd menekültügy), a széthúzás, az európai szolidaritás felbomlása miatt azt sem tudjuk biztosan, van-e még és ha igen, milyen jövője ennek az integrációnak. Az azonban bizonyos, hogy a – röviden bemutatott – globális gazdasági (ön)szabályozás világból nem lehet kilépni, hacsak nem akarunk fordítva ülni a traktorra.

¹⁸ 765/2008/EK rendelet 10. és 13–14. cikkek.

5. BIBLIOGRÁFIA

1. J. K. GALBRAITH: *A konzervatív támadás*, Világosság, 1981/10.
2. E. SCHUSTER: *Typisierung als Wirtschaftsorganisation*, Weltwirtschaftlichen Archiv, 1923.
3. SOMLAI Péter: *Hivatalnoki szervezet és intenzív iparosítás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

Dr. Fazekas Marianna (fazekasm@ajk.elte.hu): habilitált egyetemi docens, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék, tanszékvezető. Kandidátusi fokozatát a köztestületekről, ezen belül a társadalombiztosítási önkormányzatokról szóló értekezésével szerezte (1994). 2000-tól az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara Közigazgatási Jogi Tanszékének vezetője. Habilitációs témája ugyancsak a köztestületekhez kapcsolódva a közjogi személyek kérdése (2007). 2007–2010 között az ELTE általános rektorhelyettese volt. Jelenleg is az MTA köztestületi tagja.

A jelen tanulmány szakmai háttérét is adta, hogy 2008-tól egészen a Nemzeti Akkreditáló Testület 2015. decemberi megszűnéséig a NAT Fellebbviteli Bizottsága jogász tagjaként működött.

Oktató és kutató munkája mellett 1989-től 1993-ig, majd 2002–2007-ig az egészségügyi tárca, 1998–2002 között pedig a Miniszterelnöki Hivatal szakértőjeként dolgozott, közreműködött számos jogszabály kodifikációjában.